

Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din -Adana Örneği-

Doç. Dr. Abdullah Özbolat*

Atıf / ©- Özbolat, A. (2016). Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din - Adana Örneği-, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 53-76.

Öz- *Din sosyolojisi ve gerontoloji (yaşlılık bilimi) alanlarının kesiştiği bir noktada bulunan bu çalışma, yaşlılık sürecini, toplumsal değişme süreçleri ve dini yönelimler bağlamı içinde değerlendirmektedir. Çalışmanın farklı yaş gruplarında yaşlılığa yaklaşımı belirlemek ve yaşlılık ve din etkileşiminde dinin rolüne odaklanmak olarak iki amacı vardır. Bu çalışma, yaşlılığı, yaşlıların ve yaşlı olmayanların gözünden değerlendirmekte, toplumsal değişme sürecinden etkilenen yaşlılık algılarını, yaşlılığa karşı geliştirilen stratejileri nitel/anlayıcı bir perspektiften ele almaktadır. Bu araştırma, Adana örneğinde, yaşlılık ve din etkileşimini saha çalışmasının sunduğu verilere dayanarak incelemeye ve tahlil etmeye çalışmaktadır. Çalışmada, 30 kişiden oluşan görüşme listesine kartopu tekniği ile ulaşılmıştır. Görüşme grubunun yaş aralığı, 25-77 olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda genel olarak, yaşlılığın değer odaklı değerlendirilmesi yerine sorun odaklı bir biçimde değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Yaşlılık süreci ve dine yönelimle ilgili olarak, yaşlılık sürecinin genel çizgide dine yönelimle uyumlu olduğu gözlemlense de, din, yaşlılık sürecinde belirli alanlarda yetersiz kalmaktadır.*

Anahtar sözcükler- Yaşlılık, yaşlılığın sosyolojisi, gerontoloji, din, Adana

§§§

Makalenin gelişi: 26.09.2016; Yayına kabul tarihi: 13.12.2016

* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, e-posta: ozbolata@gmail.com

a) Teorik Çerçeve: Yaşlılığa Yaklaşım ve Din Olgusu

Gelişimsel olarak insan yaşamı üç dönemde ele alınacak olursa, insan yaşamının ilk dönemi, genellikle yetişkinliğe kadar devam eden, bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemini kapsayan, gençlik dönemidir. Gençlik dönemi sürekli gelişme ile karakterize edilir, fiziksel büyüme ve olgunlaşma devam eder. Genç, toplumsal çevresi içinde sosyalleşir ve yetişkinliğe hazırlanır. Bireyin orta yaş ya da yetişkinlik dönemi olarak ifade edilen ikinci döneminde, biyolojik olarak birey, en üretken olduğu bu dönemde yaşamla ve toplumla ilgili görevler yerine getirir ve sosyalleşme sürecinden elde ettiği kazanımları uygulamaya geçirir. Üçüncü dönem olan yaşlılık döneminde fiziksel olarak gerileme, biyolojik kapasitelerde azalma, toplumsal rollerde ve yaşamda esneklik, bireysel ve toplumsal beklenti düzeyinde giderek hızlanan bir düşüş görülür (Canatan, 2008: 13-14).

Bireysel olarak giderek ölümle sonuçlanacak biçimde canlılık etkinliklerinin azalması olarak tanımlanan yaşlanma sürecinde, en önemli nitelik, bireyin çevreye uyum yeteneğinin azalmasıdır. Bu anlamda yaşlılığın başlangıcı için belli bir yaş sınırı belirlemek de olanaksız gözükmektedir. Çünkü bu husus toplumdan topluma, aynı toplumun belirli dönemlerine, aynı toplumda yaşayan bireylerin eğitim düzeylerine ve ekonomik koşullarına göre değişim gösterdiği gibi; cinsiyete, fizyolojik ve psikolojik yaşa göre de bireysel farklılıklar göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşlılığın sınırını 1970'li yıllarda 60 yaş olarak alırken, bugün sanayileşmiş ülkelerin emeklilik yaşı olarak kabul ettikleri 65 yaş yaşlılığın sınırı olarak kabul edilmektedir. Başka bir yaklaşıma göre ise yaşlılık, insan yaşamının son aşaması ve bireyin ileri yaşlanma devresi olarak kabul edilmektedir. Yaşlanma ise insanın doğumundan ölümüne kadar devam eden kaçınılmaz bir süreçtir. Dolayısıyla bireylerin fiziki ve ruhsal güçlerinin geri dönülmez bir şekilde kaybolması sürecidir (Kalınkara, 2011: 2-8).

Yaşlılık dönemi ve yaşlanma süreci, giderek daha fazla gündeme gelmekte ve çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır. Özellikle yaşlı nüfusun artışı üzerine yapılan değerlendirmelerde günümüzde sağlık alanındaki teknolojik ilerlemelerin ölüm hızını düşürmesi ve yaş ortalamasını artırması vb. etkenler yaşlı nüfusun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca modern toplumlardaki yaşam tarzlarının farklılaşması, eğitimin pahalı bir sektör haline gelmesi gibi nedenlerle çocuk sayısındaki azalma da toplumda yaşlı nüfusun artmasında diğer etkenler olarak belirtilmektedir (Arslan, 2009: 113).

İstatistikler, Türkiye'nin kısa bir zaman sonra ciddi düzeylerde yaşlı nüfusa sahip olacağına işaret etmektedir. National Research Council (2001: 38) verilerinden hareket eden Arun (2014: 2) Fransa'nın 115 yılda ya da İsviçre'nin 85 yılda geçirdiği yaşlanma sürecini, Türkiye'nin 15-20 yıl içinde geçire-

ceğinin öngörüldüğünü belirtmektedir. Aynı şekilde, dünya genelindeki değişim parametreleriyle bağlantılı olarak Türkiye'nin hızla yaşlandığına ve yaşlılığın büyüyen bir toplumsal soruna dönüşme risklerine işaret eden Arun (2014: 4) Türkiye'nin nasıl yaşlandığı ile ilgili sorunun, doğurganlığın düşmesi, ölüm oranlarının düşmesi ve farklılaşan göç süreçleri şeklinde birbirine bağlı üç etkenle bir cevap bulduğunu belirtmektedir.

Yaşlılık örüntülerinin kültürden kültüre farklılık gösterdiği belirtilmektedir (Kimmel'den aktaran Kayıklık, 2003: 63-64). Örneğin, toplumda yaşlı birey, güç, para ve bazı gizemli yeteneklere sahip oluyor ve bu özellikler toplumun değerleri içinde yer alıyorsa yaşlı kişi değerlidir. Belli bir toplumda yaşlıların toplumsal statüleri, toplumun kültürel kalıplarına, inanç yapılarına, toplumun ekonomik ve siyasi yapısına göre şekillenmektedir.

Yaşlılığın farklı yönlerine odaklanarak çeşitli teorilerin geliştirildiği görülmektedir (Öz, 2002: 18). Etkinlik Teorisine göre, yaşlının etkinlik durumunu önceki yaşam biçimi, sosyoekonomik durumu ve sağlık düzeyi belirlemekte ve yaşlı bireyin yaşamdaki etkinliğinin giderek azaldığı kabul edilmekle birlikte, toplumun yaşlı bireyden elini çekmesi ile toplumsal etkileşim azalmaktadır. Rol Bırakma Teorisine göre, kaybolan bu roller bireyin ailesine, mesleğini/işini ve topluma ait oluşluğunu olumsuz olarak etkiler. İlişki Kesme Teorisine göre, yaşlılık toplumdan yavaş yavaş geri çekilme süreci olarak görülmektedir. Fiziksel etkinlikleri azalırken toplumsal olarak da bir uzaklaşma yaşar ve kendi iç dünyalarına çekilirler. Toplumsal Değişim Teorisine göre, gelişen toplumlardaki yaşlıların "yapabildikleri" ile teknolojik gelişim hızı ve olanakları denk olamamaktadır. Bu değişim hızına yetişemeyen ya da beklentileri karşılayamayan yaşlı birey de "modası geçmiş" olarak görülmektedir.

Modern dönemde tıp ve teknoloji alanında görülen bir dizi gelişmeye bağlı olarak toplumsal yaşamın dönüşmesi sonucu, yaşlılara karşı olan tutum ve düşüncelerde dönüşümüne neden olmuştur. Dönüşüm sürecinde, bilinçli ve sağlıklı beslenme, yaşam koşullarının iyileşmesi ve bunun sonucunda yaşam süresinin uzadığı görülmektedir. Yaşlılık döneminin uzamasıyla birlikte yaşlılıkta düşkünlük ve bakıma muhtaçlık problemi gündeme gelmektedir. Ayrıca geniş aileden çekirdek aileye geçişle aile yapısının değişmesi, geleneksel kültürün yerine modern kültürün hâkim olması, kadın ve erkeğin iş yaşamına aktif ve yoğun katılımı, yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimler, boşanmaların artması, bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve yaşlıların statülerinin temel kaynağı olan geleneksel bilginin anlamını ve değerini kaybetmesi, teknolojik gelişmelerin gençler tarafından kontrol edilmesi ve yayılması, yaşlının toplumsal ve teknolojik değişmeye yeterince ayak uyduramaması gibi nedenler modern dönemde yaşlının sosyal statüsünün zayıflamasına yol açmıştır

(Yıldız, 2013: 12-13; Ceylan, 2015: 48-49; Kurt, 2014: 168; Efe, Aydemir, 2015).

Gelenekselden moderne geçişle ilgili doğrusal bir çizgiye mesafeli yaklaşılsa da, toplumlar arasında yaşlanmanın anlamı ve yaşlıya karşı tutum ve davranışlar konusunda farklılıklar gözlenmektedir. İkinci kuşağın yetiştirilmesinde ve kültürün korunmasında ciddi toplumsal roller üstlenen, görmüş geçirmiş ya da birikmiş görgülere sahip “kültür bekçileri” bireyler olarak görülen yaşlılar, günümüz modern toplumlarında üretkenliği bitmiş, aileye ve topluma yük olan bireyler olarak değerlendirilmektedir (Kalınkara, 2012). Yukarıda ifade edilen etkenlere bağlı olarak yaşlıya ve yaşlılığa yaklaşım şekillendiği gibi, yaşlı bireylerin yaşlanma sürecinde kendine özgü bir dünyayı anlama ve yorumlama biçimi gözlenmekte, yaşlı kişiler de kendilerince dünyaya bakmakta ve dünyaya, böylece özel bir bakış geliştirmektedir (Yıldız, 2013).

Referans Çerçevesi

Ömür Dediğın televizyon programından hareketle Ayşe Yıldız (2013) program verilerini içerik analizi yöntemi ile değerlendirmeye tabi tutmuştur. Çalışma, yaşlının gözünden “yaşlılığı” nitel bir çalışma olarak ele almaktadır. Programdaki verilerin çözümlenmesi ülkemizdeki yaşlı bireylerin gündelik yaşamları ile ilgili önemli bilgiler vermekte ve buna bağlı olarak çeşitli çıkarımlar yapmaya olanak sağlamaktadır.

Teorik bir çalışma olarak, yaşlılığın “değer”den “soruna” dönüşmesi sürecine odaklandığı çalışmasında Ceylan (2015: 25-26) yaşlılığın, yakın zamana kadar ayrıcalıklı bir değer olarak görülürken, günümüzde sağlıklı olan hemen herkesin erişmesi muhtemel ama sorunlarla anılan bir yaşam dönemi haline geldiğini belirtmektedir. Ona göre, yaşlılık, geleneksel tarım toplumunda bilginin ve tecrübenin sembolü konumunda iken, bir “değer” olarak algılanırken, modernleşmeyle birlikte geleneksel bilginin öneminin azalması yaşlılığın da “değer” olma özelliğini kaybetmesine ve “değersizleşmesine” yol açmıştır.

Dünyada yaşlı dindarlığı konusundaki literatürün Hıristiyan kültürü merkezli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ülkemiz nüfusunun ekseriyetle Müslüman olduğuna dair yaygın kanaati paylaşarak; yaşlılık ve dindarlık arasındaki ilişkinin oluşturduğu kültür evreni içerisinde yaşlılık sorunlarının, Batı’da yapılan çalışmaların kuramsal içerikli bulgularını kullanmakla birlikte, ülkemize özgü bir perspektiften değerlendirilmesi (Çapcıoğlu, Bilgin, 2011: 110) gerekliliğinden hareket edilmektedir.

Bu çalışmayı, yukarıda belirtilen, konunun referans çerçevesinden farklılaştıran birtakım yönler bulunmaktadır. Bu çalışma, teorik çerçeve ile saha araştırmasının verilerini birlikte ele almakta, yaşlılık ve yaşlanma süreci-

ni ele alırken nitel yöntemi benimsemekte, yaşlılık ve yaşlanma sürecini yaşlı-
nın gözünden ele alırken, genç ve orta yaş bireylerle de görüşülerek, konuyu
ülkemize özgü bir perspektiften değerlendirmektedir.

b) Saha Çalışması

Nitel yöntemle ilgili olarak, 2015 yılı Şubat- Kasım ayları arası karto-
pu tekniği ile ulaşılan 30 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
Görüşmeciler grubunun yaş aralığı, 25-75 olarak tespit edilmiştir. Farklı yaş
gruplarından -sadece yaşlılarla değil, genç ve orta yaş olarak görülebilecek
bireylerle görüşmeler- görüşmecilerle yaşlılığa ve yaşlanmaya yaklaşım çok
boyutlu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1) Yaşlılığın Otorite Kaybı: Değer Odaklı Yaklaşım Yerine So- run Odaklı Yaklaşım

Bu çalışmada farklı yaş gruplarıyla yapılan mülakat verileri doğrultu-
sunda yaşlılığa yaklaşım yaşlı ve yaşlı olmayanlar tarafından genel olarak
“olumsuz” nitelendirmelerle değerlendirilmiştir. Araştırmacının sonuçları, yaşlılı-
ğa/yaşlanmaya yaklaşım temelinde Ceylan (2015)'in çalışmasıyla uyumluluk
göstermektedir. Güngör de (2012: 264), modernizm sonrası dönemde yaşlıları
nın "sosyal bir sorun alanı"na dönüştüğünü belirtmektedir. Görüşmelerden
hareketle yaşlılık ve yaşlılara yönelik algılar, alt başlıklar halinde kavramsal-
laştırılmıştır.

Değer Olarak Yaşlılık

“Bir evde yaşlı varsa, bana göre o ev, rahmeti Rahman'ın koruması
altındadır. Allah'ın bu lütfundan yaşlı sayesinde aile üyeleri de nasibini alır.
Kazançları artar, eve bereket gelir. Allah o hane halkını büyük dertlerden,
belalardan, musibetlerden, hastalıklardan korur. Toplumumuzda büyüğüne,
yaşlısına hürmet ve merhamet azalıyor her geçen gün. Bıtrak gibi niye huzu-
revleri açılıyor sanıyorsunuz? Bağlar kopuyor, maalesef. Zamane gençleri
huzuru, gezmelerde, eğlence ve alışveriş merkezlerinde arıyor. Benim gibi
yaşlılar ise, pencerelerde, evlatlarım, torunlarım gelse diye bekliyor. Ahir ömür
bu hasretle geçiyor... Ana-baba, çocuğuna büyüsun, uzun ömürlü olsun diye
bakar. Evlatlarsa anne-babalarına ne kadar ömrü kaldı ki diye bakar. Yani,
ölsün diye bakar.” (Erkek, 58, İşçi emeklisi).

“Belediyenin hizmete açtığı emekli evine takılıyorum, camii çevresin-
deki yaşlılara kulak veriyorum, “hey gidi günler hey” diye başlayan, ardından
şimdiki “gençlik çok tuhaf” ya da “oysa bizim zamanımızda...” diye devam
eden, bir kaç anısını anlatıp eski günleri hatırlamanın verdiği hüznle iç çekip,
dalıp giden insanlar, hayatın da geçmişin tanığı... Yaşlı insanların hareketleri,

yürüyüşleri, muhabbetleri beni hep duygulandırır. Konuşmalarındaki, sözlerindeki o yaşanmışlık, sona yaklaştığını anlamasındaki kaygı insanın içini burkar. Değer vermeli, dışlamamalı... Bana göre bir yaşlıyı sadece yaşından dolayı eleştirmek ne vicdansızlıktır.” (Erkek, 56, Memur emeklisi)

Yukarıdaki İşçi Emeklisi Ali Bey¹ ve Memur Emeklisi Mustafa Bey, yaşlılık konusunda duyarlı olmakla birlikte yaşlılar aleyhine ilerleyen süreci değerlendirmişlerdir. Yukarıdaki satırlarda yaşlılığa bir “değer” noktasından bakan bir yaklaşım söz konusudur. Kültürde yaşlılığın değerini aile yapımız üzerinden değerlendiren Kazıcı'ya göre (2007: 242), “yaşlı”, her dönemde “hürmet” makamında bilgi ve tecrübesinden azami ölçüde istifade edilen bir varlık olarak kabul görmüştür. Yaşlılara yaklaşımın değişmesini, aile kurumunun geniş aileden çekirdek aileye dönüşümüyle birlikte değerlendirmek gerekir. Sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel açıdan karmaşık toplum yapısının temel taşı rolünü üstlenerek toplumun kimliğini belirleyen bir değer olarak aile yapısındaki dönüşüm, yaşlıya yaklaşımı da dönüştürmüştür.

Emanet Olarak Yaşlılık

Yaşlılar üzerinden yaşlanma sürecinde öne çıkan kavramsallaştırmalardan birisi de, yaşlıları “emanet” gören bir yaklaşımdır.

“Babam kalıyor yanımda. Çok şükür idare ediyoruz. Tabii bize çok ayak uyduramıyor. Dışarı çıktığımız zamanlar evde kalmayı tercih ediyor. Biz de çocuklar ve eşimle kendimizi ve sosyal çevremizi ihmal etmemeye çalışıyoruz. Tabii insan yaşlandıkça çocuklaşıyor, tenkitleri artıyor, inatçı, dediğim dedik bir insan oluyor. Kendi babam olduğu için de çok zor gelmiyor işin açıkçası. Eşimin babası yani kayınbabamın bize ihtiyacı olsa olumlu yaklaşır mıyım bilmiyorum. Ben babamı, bana Allah'ın emaneti olarak görüyorum. Evlatların hepsi kötü değil ancak hayat şartları değişince yaşlılar aleyhine bir süreç işliyor ister istemez...” (Kadın, 42, Devlet memuru)

Devlet memuru Pervin Hanım'ın ifadelerinde kendi adına babasını “emanet” görme anlayışı olsa da, değişen toplumsal koşullarla birlikte yaşlıya yaklaşımın olumsuz yönde değiştiğini görmek mümkündür. Ayrıca evlatların kendi anne-babasına yaklaşımda eşinin anne-babasından farklı bir yaklaşımın ortaya çıkması, bu örnekte, aile yapılarının işleyişinde çalışan kadının belirleyiciliğine yönelik ipuçları olarak değerlendirilebilir.

¹ Görüşme yapılan kişilerin kimliklerini gizli tutmak amacıyla görüşmecilerin isimleri değiştirilmiştir.

Koşulların Değiştirdiği Yaşlılık

“Sahici olmak lazım. Bol keseden atmak değil sözün özü. Ana-baban da olsa yaşlıya bakmak zordur. Bi kere eskiden olduğu gibi hanedeki birey sayısı azaldı. Şimdiki gençler karı koca çalışıyorlar. Hangi arada senin hizmetine baksınlar. İşleri başlarından aşkın. Akşam eve geliyorlar ama yorgun argın. Ayaklarını uzatmak hakları. Onlar dinlenmeye çalışırken ben de rahat edemiyorum haliyle. Ayrıca ana-babasına bakmayanların çokluğu, televizyonların gündemindeki konulardan birisi olması yönüyle ben rahat edemiyorum. Benim evladımın yana bir şüphem yok. Hürmetinde kusursuzdur. Allah ondan razı olsun. Hakkımı helal ediyorum. Rahmetli anasına da baktı. Hastanelere götürdü, yük görmedi bizi. Görmüyor da...” (Erkek, 61, İşçi emeklisi)

İşçi emeklisi Emin Bey'in ifadelerine yansıyan değişen toplumsal koşullar vurgusu yaşlılığın toplumsal dönüşümünü anlatmaktadır. Toplumun genelindeki yaşlılığa yaklaşımdaki sorun algısı, kendisine olumsuz yaklaşılmayan yaşlı insanlarda da karşılık bulmakta ve yaşlılıktan duyulan bir memnuniyetsizlik gözlemlenmektedir.

Sorun Olarak Yaşlılık

“Ben değerlerin değiştiğini kaygıyla izleyen biriyim. Değişmenin bizi yozlaştırdığını da düşünmeye eğilimliyim. Ancak bazı tip yaşlılar konusunda iyi niyetli olamıyorum bir türlü. Hani herkes yaşlısına bakmayan bir toplumun, “kreş eken yapısının huzurevi biçtiğini” söylüyor ya, hakları var bu söz doğru ancak çevresindekilere genç diye takılıp, ağabeyliğin artılarını kaçırmak istemeyen, bu sayede kendine bir paye biçen yaşlılara içerlediğimi söylemeliyim. İçten içe “evladım utanmıyor musunuz” ile başlayan bir tepeden bakış taşıdıklarını bir ben mi fark ediyorum? Bilge olmak için tecrübenin yerini bilgi almaya başlamışsa, gerçekçi olunmalıdır. Yaşlı da yerini ona göre revize etmelidir. Bu saygısızlık değil bana göre.” (Erkek, 37, Muhasebeci)

Değişen toplumsal koşullara vurgu yapan anlayış, değerlerin değişmesinden kaygılsa da, yaşlıların döneminin kapandığını düşünmektedir. Tuncay Bey'in bu yaklaşımını, “tecrübeden bilgiye” bir geçiş süreci olarak yorumlamak da mümkündür. Tuncay Bey, “kreş eken, huzurevi biçer” söylemine hak verirken, günümüz yaşlılarının tutumlarına da eleştirel yaklaşmaktadır.

Pasiflik Olarak Yaşlılık

“Bana göre yaşlılığın bir tek iyi yanı varsa o da bu yönüdür. Çevrende kimsenin gözüne batmıyorsun artık. Kimse senden bir şey beklemiyor, kimse iş buyurmuyor sana. Kimsenin rakibi de olmadığını için kendi varlığı için bir tehlike olarak görmüyorlar seni...” (Erkek, 77, İşçi emeklisi)

Yukarıdaki satırlarda yaşlılığı değerlendiren İşçi Emeklisi Mahmut Bey, kendisi için olumsuz bir değerlendirme yaparak, durumunu toplumsal düzeyde bir geri çekilme olarak görmektedir. Bu tablo, yaşlının durumu için olumsuz bir tablo olmakla birlikte, yaşlının durumunu “pasiflik” olarak öne çıkardığı için, yukarıdaki örnekte, Mahmut Bey, bu pasifliğin içinde bir özerklik ve rahatlık olduğunu düşünmektedir.

Yaşlılığa yönelik kuramlardan özellikle yaşamdan kopma kuramında (disengagement theory) yaşlılık, fiziksel, psikolojik ve toplumsal bakımlardan dünyadan geri çekilme sürecidir. Psikolojik düzeyde, yaşlı kendisini doğrudan ilgilendiren alanlara yoğunlaşırken, toplumsal düzeyde de bir karşılıklı geri çekilme söz konusudur. Birey toplumdan geri çekilir, toplum da bireyden uzaklaşır. Böylece toplumun üyeleriyle kurulan etkileşim azalır (Kurt, 2008: 90, Efe, Aydemir, 2015).

Kabullen(emey)iş Olarak Yaşlılık

“Yaşlılık, ben ona ihtiyarlık diyorum... Bir ayağın çukurda artık... Kabullenemiyorsun tabii... Hayat, koşuşturmayla geçiyor, bir bakıyorsun yolun sonuna gelmişsin. Hayatın en zor kısmı bana göre. Hayatın en zor kısmı sona kalmış derlerdi de, anlamazdım. “Çalışmayacaksın, hep dinleneceksin” vs. öyle değilmiş, bunu şimdi daha iyi anlıyorum.” (Erkek, 67, İşçi emeklisi)

İşçi emeklisi Necati Bey’in yaklaşımında kabullenilmeyen yaşlılık mı, yaşlılığın insana yüklediği olumsuz yüklemeler mi birbirine karışmaktadır. Yaşlılığın zorluğu vurgulanırken, aynı zamanda gençlikten itibaren oluşan yaşlılık dönemi için önkabullerin gerçekleşmemiş olması yaşlılığın değer, otorite ve saygınlık özellikleri yerine sorun, değersizlik ve dışlanmışlık yönleri gözlenmektedir.

Carolyn Wells, yaşlılığı kabullenememeyi, “aptalca, yavan bir gençlik; korkular ve hastalıklarla dolu bir yaşlılık; kaderden basit bir isteğim var, bir orta yaş bin yıllık” diyerek özetlemektedir (Katz, 1999: 33).

Minnetsiz Bir Süreç Olarak Yaşlılık

“Yaşlılıkta, elden ayaktan düşmek en önemlisi... Kilit nokta bence burası. Sağlık sektöründe yıllarca çalışmış, yıllar yılı hastalık ve sıkıntılarla mücadele eden insanları görmüş biri olduğum için ben başka bir yerden bakıyorum. Kapılara baktırma Allah’ım” diye dua ediyorum. Ben evlatları baş göz edince yalnız kaldım, yalnız yaşıyorum. Evlatlarım, yeğenlerim destek olurlar ama ben iş düşürmem onlara. Maddi sıkıntım da yok. Emekli maaşım her şeyime yetiyor çok şükür. Kimseye muhtaç olmadan aynen ağaçlar gibi ayakta ölmek isterim...” (Kadın, 57, Hemşire emeklisi)

Hemşire emeklisi Nermin Hanım'ın "minnetsiz bir yaşlılık" yaklaşımı, yaşlılığa yaklaşımın yaşlanma sürecini tecrübe eden insanlardaki yansımalarını görmek açısından dikkate değerdir. Hastalık süreci başlı başına problemlilikle birlikte, yaşlılık ve hastalığın ikisinin birlikte olduğu durum, yaşlı açısından düşünülen "muhtaçlık ve acizyet" durumu, kimseden minnet beklemeden ve yardım istemeden bir yaşlılık ve "ağaçlar gibi" ayakta ölüp gitme düşüncesine yaklaştırmaktadır. Öyle ki, evladına minnet etmektense ölüm bile yakın gelmektedir.

Hastalık Olarak Yaşlılık

"Çevremdeki yaşlılara bakarak söyleyebilirim ki, yaşlılık korkutuyor beni... Seni tutan bir şeyler var. Hastalık gibi seni engelliyor. Hastalık değilse de bir karabasan bence. Üstüne çöküyor, aman vermiyor. Karşındaki dağa tırmanma gücüne sahip olduğunu düşünmek ama üç beş adım atmadan yorulmak... Kendinde o gücü hissetmek ama onu eyleme dönüştürememek..." (Kadın, 36, Mühendis)

Yaşlılığa yaklaşımın değiştiğini ortaya koyan yaklaşımlardan birisi de, yaşlılığı "hastalık" olarak görmektedir. Görüşme yaptığımız Mühendis Ahu Hanım, yaşlılık konusunda kötümserliğini kendi üzerinden değerlendirmektedir. Yaşlılara nasıl bakıldığı, bu örnekte kişinin kendisinin yaşlılığından kaynaklandığı bir aşamaya ulaşmış görünmektedir. Bu yaklaşım, yaşlılığa yönelik olumsuz algıların, orta yaş sayılabilecek insanların bile "yaşlanmadan yaşlılığı" tasa eder bir kaygı dünyası içinde yaşadıklarına yönelik ipuçları vermektedir. Yaşlılığı hastalık olarak gören yaklaşım, Aristo'nun "De Generatione Animalium" isimli yazısındaki yaklaşımı akıllara getirmektedir. Aristo, "hastalığı zamansız gelen yaşlılık, yaşlılığı ise doğal bir hastalık" olarak tanımlamıştır (Kalınkara, 2012).

Kompleks Olarak Yaşlılık

"Gençlikte yaşı büyütme, sonra küçültme istiyorlar. Kırsalda rastlamıştım. Yaşlarını sorduğumda teyzeler sağlık taramasında habire yaşlarını küçültüyorlardı. Bana ilginç gelmişti. Bu yaklaşımı eğitilmiş, statülü çevrelerde zaten görüyoruz. Bunu doğal karşılamak, belirli ölçüde anlaşılabilir... Ancak kırsaldaki bu teyzelerin hiçbirinin ilkokulu okumadığını hatta okuma yazma bilmediklerini de hesaba katacak olursak, yaş küçük olmuş büyük olmuş ne fark edecek. Ayrıca kırsalda zaten yaşlılar saygı görüyor. Bizim bu yaş kompleksi meselesinde başka bir çerçeveye ihtiyacımız var gibi görünüyor" (Erkek, 37, Aile hekimi).

Yaşlılığa yüklenen olumsuz tanımlamalarda, yaşlılığın kendisinin kabullenilmediği gibi, "yaş"ın da kabullenilmediği gözlemlenmektedir. Yukarıdaki

örnekte, Aile Hekimi Taner Bey'in bir gözleminde hareketle kırsal ve şehir karşılaştırması yapması, kırsaldaki toplumsal değerlerle yaşlıların kırsalda "değer" olarak görülmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Gözlemin sonunda yaş kompleksi olarak kavramsallaştırılan bu süreci açıklayacak analiz çerçevesine ihtiyaç belirtilmektedir. Sorun odaklı yaklaşım, kırsalda da etkilerini göstermeye başlamış diye bir değerlendirmeye ulaşmak mümkündür.

Yaşlılığa Bir Tepkisellik Olarak Yaşsızlık

"Şimdiki yaşlıları anlamak gerçekten zor, hatta imkânsız gibi bir şey. Yaşlılara saygıyı öğütledi ailem, öğretmenlerim bana. Şimdiki görüyorum ki, yanlış bir öğüt var ortada. Çevrendeki insanlara "amca, teyze" diye hitap etmek hakaret gibi anlaşılıyor. Çok genç değilim, ben otuz sekiz yaşıdayım. Saçı başıyla, dış görünüşüyle benden daha yaşlı gördüğüm insanlara saygı niyetiyle bu ifadeleri kullandığım vakit azar işitiyorum. Anladığım kadarıyla çoğu yaşlı kendisine "amca" ya da "teyze" dendiğinde küplere biniyor, yaş kompleksleri başlıyor. Bana göre, herkes genç olmak istiyor, kendilerine "yok sen daha gençsin ya" diyen insanlara "sana ne ismarlayayım?" diye sorun insanlardan söz ediyoruz." (Erkek, 38, Akademisyen)

Yukarıdaki yaklaşımda Öğretim Görevlisi Hikmet Bey, toplumun yaşlılığa yüklediği anlamla toplumsal hiyerarşinin köklü bir dönüşüme uğradığını göstermektedir. Çevresine saygı temelinde yaklaşan bireylerin "yaşlılığa bir tepkisellik olarak yaşsızlık" olarak ifade edilen bu durumları bir açmazın da içine düşürmektedir. Francis Joseph ve Kardinal Spellman, "insanın üç çağını öğrendiniz: gençlik, orta yaşlılık ve "harika görünüyorsunuz!" şeklinde yukarıdaki durumu tasvir etmektedir (Katz, 1999: 43).

"Yaşlandım ama İhtiyarlamadım" Kabullenilemeyen Yaşlılık

"Yaşlılık ve ihtiyarlık birbirinden ayrılrsa da, ya da bu minvalde "yaşlandım ama ihtiyarlamadım" söylemi bana göre yaşlılığı kabullenememekle ilgili. Bu tabii boşuna değil, yaşlılık, verimsizlik, ıskartaya çıkmak, yaşadığı toplumun sırtında bir yük ve işe yaramayan bir varlık olarak algılanıyorsa bu düşüncenin bir karşılığı var elbet. Yaşlanan kişi, çalışma çağında "girdi" olarak değerlendirilirken, yaşlandığında bu vasfını kaybediyor." (Kadın, 48, Mali müşavir)

Yaşlılığı kabullenmeye sıcak bakmayan bir yaklaşım da "yaşlandım ama ihtiyarlamadım" düşüncesi olarak görüşmelerde karşımıza çıkmaktadır. Mali müşavir Zeynep Hanım'ın yaklaşımı, yaşlılık ve ihtiyarlık ayırımına odaklanarak, ihtiyarlığı, "ileri yaşlılık" dönemi olarak ayırmaktadır. İçinde bulunduğumuz toplumsal koşullar, yaşlılığa yüklenen anlamı değiştirdiği gibi, geleneksel toplum yapısının "seçilmiş kişi" olarak tarif ettiği, "ihtiyar" toplumsal hiye-

rarşide en üstte iken, yaşlının da gerisine düşmüş görünmektedir. Göka (2012), "ihtiyar heyeti" gibi tamamen yaşlının bilgi ve görgüsünden yararlanma anlayışı üzerine temellenmiş bir kurulun olmayabileceği bir duruma işaret etmektedir.

Bilgelik Eleştirisi Olarak Yaşlılık

"Yaşlılığın özellikle belirli bir yaşın üzerinde olan kişiler tarafından övüldüğü ve yaşlılığın getirdiği bilgelik ve ufuk genişliğine methiyeler düzüldüğünü görüyoruz. Neymiş efendim, "yaşlanmak bir dağa tırmanmaya benzer; çıktıkça nefesin daralır ama ufkun genişler." (Kadın, 25, Üniversite öğrencisi)

"Gençliği toyluk, bir şey bilmezlik üzerinden temellendirmek çok doğru değil bence. Neymiş efendim, "gençler, yaşlıları aptal sanır, yaşlılar gençlerin aptal olduğunu bilir". Evet sonuç, gençler aptaldır. Bu sonuç, yaşlılığı değerli kılmadı ki, gençlere bir cevap yetiştirdi. Birine sadece yaşından dolayı saygı duyma fikrine çok yakın değilim. Yaşlılar kendilerine saygı duyulması beklentisi içindeler. Yüzyıllardır süregelen yaşa hürmet yerleşik bir düşünce. Sözlerine, fikirlerine değer verilmelidir. Buna itirazım yok, ancak dikkate alınacak bir fikir yoksa. Karşınızdaki yaşlı insan, yaşamında bazı başarılar elde etmiş ve saygı duyulmasını gerçekten hak etmiş birisi ise, saygı duyulabilir. Saygı duyma olgusunun hak edilerek kazanılması gerekir bence. Hiçbir ahlaki, kültürel, toplumsal birikimi olmayan birine sırf daha uzun yaşadı diye saygı anlamlı mı?" (Erkek, 28, Doktora öğrencisi).

Yukarıdaki iki örnekte, Nalan Hanım ve Samet Bey, gençlerin yaşlılara yaklaşımını anlamak bakımından bir perspektif sunmaktadır. "Bilgelik eleştirisi olarak yaşlılık" olarak kavramsallaştırılan gençlerin tutumunda, net bir biçimde yaşlılık ve bilgelik ayrımı yapılmaktadır. Bu ayrım, yaşlılık ve olgunluğun aynı anlama gelmediğini² düşündürmektedir. Gençlere göre, geniş düşünme, ileri görüşlü olma nitelikleri, belirli bir yaşın sahibi olmaya doğrudan bağlı değildir. Doktora öğrencisinin genç-yaşlı karşılaştırması kuşak çatışmasından izler taşırken, saygı için "hak etme" vurgusu saygıyı³, yeniden tanımlama girişimi olarak görülebilir. Özellikle de, saygı için, "hiçbir ahlaki, kültürel ve toplumsal birikimi olmayan" yaklaşımı, üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir.

Günümüz özellikle kent yaşamındaki toplumsal değişimin yaşlının gücünü azaltması, artık geleneksel bilgiye ihtiyacı ortadan kaldırdığı için, bu durum yaşlının toplumda sahip olduğu saygın ve önemli pozisyonu yitirmesine

² Olgunluk, "insanların bilgi, görgü ve hoşgörü bakımından gereği kadar gelişmiş olma durumu, yetkinlik, kemal (TDK Sözlüğü, erişim tarihi: 11.8.2015).

³ Saygı konusunu ele alan Sennett'in "saygı kıtlığı" kavramsallaştırması için bkz. (Sennett, 2005: 15).

yol açmıştır. Modern toplumlar artık yaşlıların hâkimiyetinden çıkıp gençlerin toplumu olarak görülmeye başlanmıştır. Böyle bir toplumda yaş kategorileri arasında yaşlıların şansı çok düşük olduğu için, yeni ortaya çıkan uzmanlık isteyen işleri yapabilecek durumda olmadıklarından yaşlıların toplumdaki önemini azaltmaktadır (Canatan, 2008: 41; Tufan, 2002:103).

Değişime Direnç Olarak Yaşlılık

“Bazen huysuzluğu da beraberinden getiren bir süreç belki yaşlılık. Geçtiğimiz yıllarda bir bayramdan sonraydı. Dolmuşa bir teyze bindi. Teyze, burnundan soluyordu, anlaşılın kızmıştı bir şeylere. Burnundan soluyordu âdeta. Bir delikanlı yer vermek istedi, böyle otur dedi. Teyze, “tabi yer vereceksin, ben ayakta giderken bir de sen oturacak mısın?” dedi. Genç şaşırıldı, alttan aldı ama bir anlam veremedi. Teyze, bayramda “gelin eli öpmeye” gitmişti. Gelin gelmemişti, oğlum kötü olmasın diye bayramı gelininin evinde geçirmişti. Teyzenin şu sözü, değişimi özetliyordu: “Ben gelirken kaynana olmak iyiydi, şimdi ben kaynana oldum, gelin olma vakti” (Erkek, 32, Teknisyen)

Değişen yaşlılık algıları, Teknisyen Yakup Bey'in ifadelerinde yaşlılık dışında bir de gelin-kaynana ilişkilerinde de bir toplumsal dönüşüm yaşadığımızı düşündürmektedir. Bahsi geçen teyzenin, “şimdi, gelin olma vakti” söylemi, kaynana hâkimiyetinin otorite kaybettiğine işaret olarak değerlendirilebilir. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş süreci, yaşlılığın dönüşümüne etki eden süreçlerden birisi olarak tekrar hatırlanmalıdır. Yaşlıyı, evde “fazlalık” olarak gören anlayış ile “kaynana”dan ayrı bir evde yaşayan “gelin”in durumu aynı süreçten etkilenmiş görünmektedir.

Çocukluğa Dönüş Olarak Yaşlılık

“Yaşlılık, hayat döngüsünün başına dönmektir bir anlamda. Hayata gözlerini açan, hiçbir şey bilmeyen çocuk doğar, büyür, gelişir ve hayatının sonunda artık çok şey bilen bir çocuğa dönüşerek maddi dünyadan ayrılır. Yaşlılık, insanı çocuğunun çocuğu durumuna düşüren hâldir. Aynı çocuklar gibi, ilgi odağı olmayı çok sever yaşlılar. Çocukluğa dönüş özlemleri, onları bazen gülünç duruma da düşürür. Yaşlılar, çocuklar gibi, en ufak bir söze, en önemsiz bir şeye bile üzülüp küserler. İstemedikleri en küçük bir şeye tahammül edemezler. Çevremden pek çok örnek bulabilirim. Sevdiğim, saydığım insanlardır ama yaşlıya gösterilecek sabrın, sınırları epey geniş olmalı bence. Yaşlı insanla uğraşmak çocukla uğraşmaktan daha zor.” (Erkek, 38, Doktor)

Doktor Gencer Bey'in yaşlılık yaklaşımı, yaşlılığı eleştirel değerlendirmenin başka bir örneğini sunmaktadır. “Çocukluğa dönüş olarak yaşlılık” kavramsallaştırması, yaşlılığın “çocuksu, sevimli” yanlarına vurgu yapmak

yerine, yaşlıların, dikkat çekerken göze batan yanlarını öne çıkarmaktadır. Yaşlılık ve sabır olgusunun birlikteliğine yönelik bir hassasiyet düşüncesi bulunsa da, gösterilecek iyi niyet ve sabra bir sınır konulması ve yaşlı insanın insanı çocuktan daha fazla yordduğu kanaati olumsuz yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Yaşlılığı, çocuklaşma dönemi olarak değerlendirmek, Milton Greenblatt'ın bu konudaki, şu veciz sözünü akıllara getirmektedir: “İlk başta anne-babalarımızın çocukları, sonra çocuklarımızın anne-babası oluruz. Daha sonra anne-babamızın anne-babası, en sonunda da çocuklarımızın çocukları oluruz”.

Sosyal Baskı ile Değeri Sürdürülen Yaşlılık

“Yaşlılık, modern toplumlarda mücadele edilen olgu halini almıştır. Çünkü modern toplumlarda yaşlılar topluma bir yük olarak dahi algılanır durumdadır. Yaşlıları, ailenin büyüğü olarak yanlarına alıp birlikte yaşamak düşünülecek bir şey olmaktan gittikçe çıkmaktadır. Türkiye'nin batısına doğru özellikle bu durumu görmekteyiz. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bu konuda değerlere daha bağlı sanırım. Şimdi birileri kalkıp der ki, orda da kimse gönüllü yaşlısına bakmıyor. Yaşlıya bakıyorsa sosyal baskıdan bakıyor. Elâlem ne der, bizi kınar düşüncesi etkili. Olsun ben bu anlamda sosyal baskıya karşı değilim.” (Kadın, 38, Öğretmen)

Yaşlılığın toplumsal karşılığında yaşlıya hürmet konusunda Mehtap Hanım, “sosyal baskı” faktörüne işaret etmektedir. Yaşlıya bakımını üstlenme konusunda uygulanan/etkisi hissedilen sosyal baskı faktörü, yaşlılara yaklaşımda bir olumsuzluğa işaret etmektedir. Yaşlılara saygının destekleyicisi olarak işaret edilen bu anlayış, sosyal baskıyı savunma noktasındadır.

Sosyal Çevre Genişletici Bir Süreç Olarak Yaşlılık

“Yaşlılığımda gençliğimi aramadım desem yalan olmaz. Evladım, bizim gençliğimiz yoklukla geçti. Bulursak yedik, bulamayınca aç yattık. Şimdi öyle mi? Şimdi bolluk bereket var. Siz çok şanslısınız. Biz öyle değildik. Evlatlarımın yanındayım. Rahatım iyi. Bana bakıyorlar. Ben de torunlarıma bakıyorum, gelinlerim devlet memuru. Ben onlara, onlar bana destek oluyor. Böyle olmak lazım, insan insana muhtaç iki cihanda... Gençlikte o kadar insana ihtiyaç duymuyon geçim derdinden. Yaşlılık kapıya gelince, maddiyat geride kalıyor. İnsana ihtiyaç duyuyon haliyle. Konu komşudan görüyor, televizyondan izliyorum. Huzur evinde kalanlar ya da bir başına evinde yaşayan kişilerle görüşün, hepsi çocuklarından, torunlarından gelecek olan bir telefona hasret... Torunlarımı hava iyi olduğunda çoğu kez parka çıkarıyorum, bana da değişiklik oluyor. Hem zaten parklar yaşlılarla dolu... Kendi yaşlılarım olduğunda

daha iyi anlaşıyorum. Torunlar sayesinde bir çevre edindiğimi de söylemeliyim.” (Kadın, 72, 65 yaş emeklisi)

65 yaş emeklisi Kadriye Hanım'ın yaşlılığa yönelik yaklaşımı, sorun odaklı değerlendirilen yaşlanma sürecinin farklı bir boyutunu açığa çıkarmaktadır. Bu boyut, “sosyal çevre genişletici bir süreç olarak yaşlılık” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu yaklaşım, geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçişle sürecinde, yaşlıların ailedeki konumları değişmekle birlikte yaşlılara ihtiyacın devam ettiğini göstermektedir. Sorun odaklı yaklaşım yerine, “ihtiyaç” odaklı bir yaklaşım görülmekte, çalışma hayatındaki kadının çocuğuna babaanne baktığı için karşılıklı bir destek olma süreci yaşanmaktadır. Bu çalışma bağlamında, sorun olarak görülen yaşlıların toplumsal konumlarının olumsuzluğuna yönelik bir durum da bulunmaktadır.

Birkaç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aile, tarımsal ekonominin gelişmesiyle yerini kentlerde yaşayan endüstriyel üretimin içinde yer alan çekirdek aileye bırakması sürecinde, yeni toplumsal düzen sadece yaşlıya yönelik bir kıymet azalması getirmemiş, aileyle birlikte toplumsal yapıları da dönüştürmüştür. Çekirdek aile içinde yaşayan yaşlının rolü ise en fazla torunlarını yetiştirme alanında kalmıştır (Canatan, 2008: 41).

Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din

Dine Yaklaştıran ama Ölüme Yaklaştı(a)mayan Yaşlılık

Din, insani varoluşu ve yaşamı fiziksel, tarihsel ve toplumsal zaman ve mekân boyutunun ötesine taşıyarak, yaşamı bir süreklilik ya da sonsuzluk duygusu ve inancı çerçevesinde, görece bütünlüklü ve anlamlı bir çerçevede tanımlayarak, insanın sosyal, psikolojik, kültürel, fiziksel ve biyolojik varlığına, kendine özgü Tanrısal öğretisi ve çağrıştırdığı huzur, güven ve esenlik duygusu aracılığıyla ilave boyutlar katmaktadır. Din, insanın yaşam evrelerini bir bütünlük içinde kavramasını sağlayan anlam, duygu ve inanç yoğunluğu ile yaşam evreleri arasında değişen yaşam süreci ve farklılaşmaları ve sahip olduğu duygu ve inanç aracılığıyla dengelemesini temin etmektedir. Özellikle yaşlılıkla birlikte tecrübe edilen hayatın negatif görüntü, algı ve yansımalarını, pozitif bir biçimde algılamada oldukça fonksiyonel görünmektedir (Witter ve diğerleri, 1985'den aktaran Akgül, 2004: 22).

Yaşlılık ve dini yaşayış konusunun çoğunlukla birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin bu çalışmalardan, dini yaşayış ile hayatın yaşlılık dönemi arasında doğrudan bir bağ kurulsa da (Kayıklık, 2003: 82), yaşlılık ve din ilişkisi için yaşlara göre dinsel inanç ve davranışlarda görülen değişimleri analiz etmede üç modelin geliştirildiği görülmektedir. Bunlar, a) yaştaki artış ile dindarlığın artışına vurgu yapan “geleneksel model”; b) yaş ile dindarlıkta hiçbir değişikliğin olmadığını ileri süren “stabilite/sabitlik modeli” ve c) yaşın

artışı ile dinsel aktivitede sürekli bir düşüşün olduğunu savunan “ilgisizlik modeli”dir. Yaş ve dinsellik konulu araştırmalar inanç, dinsel davranış ve din kurumuna (kiliseye) devam gibi farklı alanlardaki sonuçları bu modellere göre değerlendirmeye tabi tutmuştur” (Arslan, 2009: 114). Ayrıca Arslan (2009:121) yaşlılar üzerine yapılan araştırmalarda, yaşın artmasına paralel olarak dindarlıkta da bir artışın olduğu tezini savunan “geleneksel model”e ait bulgulara atıfla (Buyacı, 2002; Kayıklık, 2002; Arslan, 1997; Köktaş, 1993: 214; Taplamacioğlu, 1962:145) kendi araştırmasında da bu modeli destekleyen bulgulara ulaştığını belirtmektedir.

Metodolojik çerçevesi uygulanan “nitel” yöntemden dolayı farklılık gösteren bu çalışmada da, yaşlılık ve dine yönelim bağlamının sürme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu çalışmada görüştüğümüz kişilerin dine yönelimleri dışında özellikle ölüm olgusuna yönelik yaklaşımlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yaşlılık ve Dinsellik: Süregelen Beraberlik

“Yaşlılık, geri döndürülemez bir yolculuğun son durağı. En başta kendi vücudunuzda görüyorsunuz. Hareket kabiliyetiniz sınırlanıyor, ah gençlik diyorsunuz. Hele ki, yaşlılık için güzel anılar biriktirmemişseniz, güzel tohumlar ekmemişseniz... Ben ne zaman yaşlanıverdim diyorsunuz ama gene de şükrediyorsunuz. Benim gibilerin çoğu emekli kahvehanelerinde, parklarda, ya da namazında niyazında olanlar çoğunlukla camii avlusunda... Hem huzur arıyorsunuz hem de hayattan umudunuzu kesmiyorsunuz. Yolun sonunda secde ederek yaradani hatırlıyorsunuz. İbadete de yönelseniz, hacca, umreye de gitseniz gençlikteki gibi olmuyor.” (Erkek, 61, Memur emeklisi)

Memur emeklisi Zekai Bey'in ifadeleri, yaşlılık ve dini yaşayışın birlikte sürdürüldüğü duruma örnek teşkil etmektedir. Bu bakış açısı, bir taraftan yaşlılığın gençlikten alıp götürdüklerini de göz önünde bulundurmakta, diğer taraftan yaşlılık sürecinin dine yönelimle sonuçlanan durumunu tasvir etmektedir.

Dine Yönelimin Doğrudan Belirleyicisi Olarak Yaşlılık

“Yaşlılık ve dindarlık, birlikte ortaya çıkıyor gibi görünüyor. Yaşlılık ve dindarlık kafada hep var olan şeyin dünyevi zevklerden mahrum kalmamak için ilerleyen yaşlarda ortaya çıkmasıdır. Yaşlandıkça, ister istemez hayatın koşuşturmacasında geride kalıyorsunuz. Dine yönelmenin sebebi çoğu zaman ölüme yaklaşmak değil yaşamdan uzaklaşmaktır. İnanç, yaşama sarılmayı, uzaktan da olsa hayatın bir kıyısına tutunmayı sağlar.” (Kadın, 35, İşsiz)

Yukarıdaki ifadelerde Çiğdem Hanım, yaşlılık ve dini yaşayışı doğal bir sürecin iki tarafı olarak değerlendirmektedir. Yaşlandıkça yaşamdan uzaklaşan bireyler, zaten zihinlerinde olan, öteden beri hissettikleri bir sürece ken-

dilerini adapte etmektedirler. Dine yönelim, hayata tutunmayı sağlamakta, bir çeşit “liman” işlevi görmektedir.

Modernitenin Ölümünden Uzaklaştırdığı Bir Süreç Olarak Yaşlılık

“Her şeyin sorumlusu modernitedir bana göre. Modernite, gençliği kutsamasıyla tecrübeyi dikkate almıyor. Tecrübe, bugüne ışık tutup, geleceğimizi aydınlatmaz mı? Yaşlılar ölümü hatırlattığı için sosyal hayatın dışına itilmek, toplumdaki dışlanmak isteniyor. Modernite, gençliği hayatın muadili görürken, yaşlılığı, ölümle eş görmektedir. Kabullenilemeyen bir ölüm, modern zamanların ölümle problemini açığa çıkarmaktadır.” (Erkek, 71, Öğretmen emeklisi)

Bayram Bey, yaşlılığa yönelik olarak modernleşme sürecinin olumsuz etkisine vurgu yapmaktadır. Yukarıdaki örnekte, yaşlılığı değersizleştiren bir modernite anlayışına işaret edilirken, günümüz toplumlarının giderek ölümünden uzaklaşan ve ölümü kabullenmeyen tavrı arasında bağ kurulmaktadır.

Ölümü Durdurma Süreci Olarak Yaşlılık

“Yaşlılık ya da ihtiyarlık, hangi açıdan bakarsanız fiziksel, zihinsel, biyolojik vb. son derece fitri bir durum bana göre. Samimi dindar için Allah'a kavuşmadan önceki duraktır. Günümüzde yaygın olan algı gibi, yaşlılık denen şey tedavi edilmesi gereken bir durum değildir. Bunun altını çizmek lazım. Bir sektör var her geçen gün güçlenen. Yaşlanmayı geciktirme dedikleri anti-aging sektörü, büyük paralar kazanıyor bizim sayemizde. tıp, ölümü durdurmak adına hayata savaş açmış görünüyor.” (Kadın, 51, Ticaret esnafı)

Selvi Hanım'a göre, yaşlılığın toplumsal algıdaki dönüşümü, yaşlılar için paradoksal yaklaşımları göz önüne çıkarmaktadır. Yaşlılık, özellikle üretim sürecinin dışında kalındığı için modernitenin dışladığı bir sürece karşılık gelirken, anti-aging gibi sektörlere tüketici olarak destek verildiği ölçüde yaşlı değerli görülmektedir (Er, 2009: 141). Bu durumda da, yaşlanma süreci ile modern tıbbın ölüme yaklaşımı arasında çatışan bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Dini Olanın Yetersiz Kaldığı Bir Süreç Olarak Yaşlılık

“Yaşlılığa ah vah etmeyeyim diyorum. Yapamıyorum. Karım öldükten sonra iyice elden ayaktan düştüm. İnsanın hayat arkadaşı yaşlılıkta lazımmış. Yemek bile yapamıyorum. Tabii çamaşır sorunu da var. Kızlarım geliyor sırayla. O da sürekli olmuyor. Evlenemedim de... Çaresizliğimi kimseler bilmiyor ki. Allah'a hep şükretmeliyim diyorum, bazen sabredemiyorum” (Erkek, 75, Bağ-kur emeklisi)

Bağ-kur emeklisi Orhan Bey'in yaşlılık algısı, yaşlanma ve din ilişkisi bağlamında yeni bir değerlendirme sunmaktadır. Bu yaklaşım, birlikte değer-

lendirilen yaşlılık ve dinin de bir değişim sürecinden geçtiğinin ipuçlarını vermektedir. Değişen yaşlılık algısının toplumsal karşılığı, “dini olanın yetersiz kaldığı bir süreç olarak yaşlılık” olarak kavramsallaştırılmıştır. Yaşlılıkla birlikte büyüyen sorunlar, dini duyarlılıkları zayıflatmakta, yaşlının dini yaşayışında bir çeşit sekülerleşme sürecini gündeme getirmektedir.

Dinin Etkisiz Kaldığı Bir Alan Olarak Yaşlılık

“Kocamın ölümü çok etkiledi beni. Önce ben ölürüm diyordum, göçtü gitti bu dünyadan. Tabii ölüm hepimizin başında. Ama kabullenmek zor. Birilerinin salası veriliyor. Trafik kazaları oluyor, canla gidiyor. Ne bileyim çok etkilanmıyoruz gibi. Ateş düştüğü yeri yakarmış meğer. Biz de de öyle oldu. Çok ağır geldi kocamın ölümü. Gençti daha... Ondan daha yaşlılar, her gün kalp krizleriyle hastaneye kaldırılanlar bir müddet hastanede yatıp, geliyorlar. Yaşlıları sağ, sağlıklı... Kimin önce öleceğini bilemeyiz. Kadere de inancımız tam. Ancak günler gecelerce “neden benim kocam öldü” diye kendime sordum. Ölüm yaşında değildi. Bizi bırakıp gitti” (Kadın, 60, Özel Sigorta Emeklisi)

Değişen yaşlılık düşüncesi, özel sigorta emeklisi Hamiyet Hanım'ın gündeminde dinin etkisiz kaldığı bir alana yer açmaktadır. Ölüm gerçeğini kabul eden ama kabullenmenin zorluğunu da belirten bu yaklaşımda, ilahi adalet(sizliğ)e yönelik bir tepkinin dile gelmesi, yaşlılık ve dini yaşayış bağıni zayıflatabilecek bir görüntü de doğurmaktadır. Ölüm meselesinin kader inancı bağlamında değerlendirilmesi ve kadercilik düşüncesinin de her durumda “teslimiyet ve boyun eğme” anlamına gelmediğine işaret edilmektedir (Özbolet, Kartopu: 2014)

Dünyaya Yönelme Süreci Olarak Yaşlılık

“Böyle güzel bir ömür verdi diye Allah'a şükretmeliyim diyorum çok defa. Ancak, eksik şeylerin olduğunu düşünüyorum. Çok çalıştık, şimdi rahat edeceğiz derken, ömrün sonuna yaklaştığımı hissediyorum. Hayatın sıkıntıları olsa da bu hayata ne çok alışmışım. Hayatı, dünyayı seviyorum. Ah bi de hastalıklar olmasa. Çok şükür önemli şeyim yok şimdilik. Eskiler, “Allah'ım ben niye hasta olmuyorum, Allah'ım benim canımı niye almıyorsun” derlermiş. Bu düşünce bana çok yakın geliyor.” (Erkek, 68, Memur emeklisi)

Memur Emeklisi İbrahim Bey'in yaklaşımı, “nefisten bedene” bir dönüşüm süreci olarak ifade etmek mümkündür. Yaşlıların, ilginç bir biçimde eleştirdikleri hayata tutunmak istedikleri görülmektedir. Hayatın son evresi olarak yaşlılık dönemini, dinlenme, sıkıntıdan uzak ve kedersiz geçirme talepleri dünyaya yönelmenin göstergelerini belirginleştirmektedir. Bu bağlamda, Canatan (2011) beden sosyolojisi bağlamında içinde bulunduğumuz süreci,

nefis terbiyesinden beden terbiyesine değişim süreci olarak kavramsallaştırmaktadır.

Dinin Yatıştırmaadığı Bir Olgu Olarak Yaşlılık

“Yaşlanacağıma aklıma getirmedim hiç. Sağlığıma hep dikkat ettim. Çok yemedim, çok uyumadım. İnancımın gereğini de yapmış oldum bu sayede. Kendimi sakındım. Soğuğa yiğitlik olmaz dedim. Şimdi görüyorum ki, yaşlılıktan kaçış yok. Sen öyle görmesen de yaşlı muamelesi yapıyorlar sana... Aldırış etmiyorum, yaşlılar her şeyin farkında bence... Bir de akıl mı vücut mu? Acaba hangisi önce çökecek Allah'ım? Beni en çok ikisinin aynı anda çökme ihtimali korkutuyor. Elden ayaktan düşüp, aklının yerinde kalması çok acı olsa da, önce aklın çöküp vücudun sağlam kalması daha kötü sanırım. Her canlının bir gün tadacağı durum olsa da insan öyle düşünmüyor. Zor geliyor rıza göstermek.” (Erkek, 61, İşçi emeklisi)

Yukarıdaki yaklaşım, yaşlılığın yükünü hafifletmeyen bir dini referans çerçevesine oturmaktadır. İşçi Emeklisi Vedat Bey, kendisine ve sağlığına dikkat etme konusunda bilinçli davrandığını belirterek yaşlılık için tedbirli davrandığını söylemektedir. Akıl mı beden mi önce problem açmaya başlayacak endişesine dini inancın yeterince yatıştırıcı olamadığı anlaşılmaktadır.

Dini Yaşayışa Engel Olarak Hasta Yaşlılık

“Sizce de burda bir tuhafılık yok mu? İnsan ömrünün uzadığından söz ediliyor ama düşkünlük daha erken başlıyor bana göre. Benden daha eski kuşaklar benden daha diriler. Dinde huzur, maneviyat aranabilir belki ama eski toprak değiliz biz... Hastalıkların ardı arkası kesilmiyor. Hastanede konaklayacağız nerdeyse. Bir hastalığı iyileştirmeden bir başkası çıkıyor. Bazen diyorum bu hastalıklar sadece bizi mi buluyor diye?” (Erkek, 67, Öğretmen emeklisi)

Yukarıdaki örnekte, Celal Bey, yaşlılığın dini yaşayışla uyumlu duruma yönelik bir soru işareti belirtmektedir. Yaşlılık, dindarlığı destekleyici bir unsur gibi yorumlansa da, Öğretmen Emeklisi Celal Bey'in yaklaşımında, yaşlılıktaki hastalıklar dini yaşayışa engel gibi sunulmaktadır. Bu bakış açısı, “yaş artar, dindarlık artar” doğrusal yaklaşımını yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir. Allah sevgisini hastalıkla kıyaslayan “Allah'ım beni sevmiyor musun ki, bana hastalık vermiyorsun” yaklaşımı, “Allah'ım beni sevmiyor musun ki, ben hep hastayım” düşüncesiyle yer değiştirmiş görünmektedir. Bu bağlamda, Wang ve arkadaşları tarafından (2014: 1515) ortaya konulan “sağlık bozuklukları potansiyel olarak yaş ve dini katılım arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyebilir” yaklaşımı, yukarıdaki örnekte gerçekleşmiş, hastalıkla gecen yaşlılık dine yönelimi azaltmış gibi görünmektedir.

Ölüme Hazırlanma(ma)k Olarak Yaşlılık

“Yaşlılık ve ölüm gelmeden, kendine çeki düzen vermeli insan kendine. Yaşlılıkta da doğru yol bulunamamışsa yaşlılığın sonunda gelen, ölüm daha çok ders veren bir öğretmen misalidir. Ölüm, son derstir. Aslında akıllı insan, yaşlılıkla birlikte, artmaya başlayan keşkeleri dikkate alır. O zaman gelmeden nasıl etmeli de şu gök kubbede hoş bir sadâ bırakmalı der. Kötülük insanı olmamalı. Götürebileceğin bi kefen onun da cebi yok. Görüyorum ki ölümü kimse hatırlamıyor, ölüm düşüncesi de hırslardan alıkoymuyor. Daha çok yaşama düşüncesini de ileri geçmiş durumdayız.” (Kadın, 69, Dul maaşı alıyor)

Yukarıdaki ifadelerde Ferda Hanım'ın yaklaşımı, “ölüme hazırlıkla geçirilmeyen bir dönem” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu bakış açısı, yaşlanma sürecini, kendi için bir anlamda iyilik insanı olma, “hoş sadâ bırakma” ve kendini gözden geçirme olarak görürken, toplumun geneline yönelik, kötümser bir tablo sunmaktadır.

Ölüme Uzak Bir Yaşlılık

“Yaşlılık, ölüme giden merdivenin son basamağı olsa da, insan hiç ölmek ister mi? İstemez tabii... Bizim de varacağımız yer kara toprak ama neylersin. Yaşlanmaya başlamışsanız, bedeniniz, taptaze duygulara ayak uyduramaz hale gelir. Yaşlılıkta, çizgilerden oluşan bir insan olmaya başlarsanız. Tabii şunu söylemem lazım, yaşlanmadan anlamazsınız yaşlılığı. Ben hiç yaşlanmam sanırdım, çünkü hiç yorulmazdım. Dışınız, fiziksel olarak eskise de içiniz aynı kalır. Eskiler ne güzel demiş, “sen kocasan da gönül kocamaz” (Kadın, 63, Çiftçi)

Yaşlılığı değerlendiren Ayşe Hanım, yaşlılık konusunda gerçekçi bir değerlendirme yapsa da ölüme uzak bir tavır sergiliyor. Onun gözünde, yaşlılık yaşlanmadan anlaşılmasa da, geçip giden zamana ve yitirilen gençliğe bir özlem ve hayıflanma gözlenmektedir.

Çapcıoğlu ve Bilgin (2011: 109) ve Arslan'ın yaklaşımında (2009: 204) insan hayatının üç önemli geçiş döneminden birisi ve ölüme yakın bir döneme denk gelen yaşlılık, bu dönemdeki kimi destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması, bireysel ibadetler, cami devamlılığı, ritüel ve zamanı kullanma gibi konular açısından yaşlılık-din ilişkisi, din araştırmalarında ilginç bir çalışma alanı olmuştur. Yaşlılık, ölüm duygusuna yönelik telafi mekanizmalarını harekete geçirme yanında boş zamanın çok olduğu bir dönemi de ifade etmektedir. Bu çalışmada, -sosyo-kültürel çevresi ve araştırma sahasının kendine özgül yapısı ve bağlamı kendi içinde değerlendirilmek kaydıyla- yukarıdaki yaklaşımdan farklı bir biçimde, yaşlanma süreciyle ilişkili olarak ölüm

duygusuna yönelik telafi mekanizmalarının güç kaybettiği ve huzur ve sükûnet içinde ölümü kabullenmenin zayıfladığı yönünde işaretler alınmaktadır.

Ölümü Ertelemeye Çalışma Dönemi Olarak Yaşlılık

“İnsan her an her yaşta ölebilir. Ancak gençlikte başa bir kaza, bela gelmezse ölüm insana uzaktır. Yaşlılıkta, başına hiç bir kaza -bela gelmese bile ölüm her an gelebilmektedir. Bir düşünün, tüm günlerinizi acaba bugün mü ölücem diye düşünerek yaşadığınızı... Burada ölümü erteleme düşüncesi var, her erteleme düşüncesi ölümden başka hiçbir şey düşünmemeye sevk ediyor insanı... Babam 69 yaşında gidene erken demişti... İşte o zaman anlamıştım ki, babam 69'dan fazla yaşamak istiyordu... Kendim de bu anlayıştan farklı düşünmüyorum aslında. Şu yönüyle ilk gençlik çağlarımda kırkımda, ellisinde birisi ölmüş deseler, yaşını yaşamış Allah rahmet eylesin derdim. Kırk, elli yaş az bir yaş imiş gibi gelmezdi. Şimdi kırkı geçtim, elli, altmış çok az bulduğum gibi, yetmiş yaş bile yetmez bana diyorum” (Erkek, 44, Öğretmen)

Yaşlanma sürecinin kaçınılmazlığı göz önünde bulundurulsa da, yaşlanma süreci, ölümden kaçınma süreci olarak da gözlemlenmektedir. Yukarıdaki Semih Bey'in yaklaşımında yaşlılık ve ölüm arasında bir sınır çizilmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım, “ölümü ertelemeye çalışma dönemi yaşlılık” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Öğretmen Semih Bey'in kendi babasından örnekleyerek belirttiği bu yaklaşımın ilginçliği, insanın yaşı ilerledikçe daha çok yaşamak isteği artmakta, uzun yaşama yönünde yaşam beklentisi de sürekli olarak güncellenmektedir.

Sonuç

Yaşlılık sürecini toplumsal değişme süreçleri ve dini yönelimler bağlamı içinde değerlendirmeyi amaçlayan ve yaşlılık bilimi (gerontoloji) ve din sosyolojisi alanlarının kavşağında bir yere konumlanan bu çalışma, yaşlıların ve yaşlı olmayanların gözünden yaşlılığı, yaşlanmayı, toplumsal değişme sürecinden etkilenen yaşlılık algılarını, yaşlılığa karşı geliştirilen stratejileri anlayıcı bir perspektiften değerlendirmiştir.

Beşikten mezara yaşlılık süreci ve din olgusu, yaşlılar ve farklı yaş gruplarından bireyler tarafından yaşlanmanın olumsuz algılandığı ve yaşlılığa yaklaşımın bu anlayışta rol oynadığını göstermektedir. Adana örneğinde yaşlılar ve farklı yaş gruplarıyla derinlemesine görüşmelere dayanarak, yaşlılığın değer odaklı değerlendirilmesi yerine sorun odaklı bir biçimde değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Yaşlılar açısından ortalama insan ömrünün uzaması başta olmak üzere pek çok olumlu değişim gerçekleştiği halde, yaşlıya, yaşlılığa olumsuz yaklaşım her geçen pekiyor görünmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde yaşlılığa yaklaşım, katılımcılarla yapılan görüşmelere bağlı olarak pek çok boyutta kavramsallaştırılmıştır. Bu boyutlar, değer olarak yaşlılık, emanet olarak yaşlılık, koşulların değiştirdiği yaşlılık, sorun olarak yaşlılık, pasiflik olarak yaşlılık, kabullen(emey)iş olarak yaşlılık, minnetsiz bir süreç olarak yaşlılık, hastalık olarak yaşlılık, kompleks olarak yaşlılık, yaşlılığa bir tepkisellik olarak yaşlılık, “yaşlandım ama ihtiyaçlamadım” kabullenilemeyen yaşlılık, bilgelik eleştirisi olarak yaşlılık, değişime direnç olarak yaşlılık, çocukluğa dönüş olarak yaşlılık, sosyal baskı ile değeri sürdürülen yaşlılık, sosyal çevre genişletici bir süreç olarak yaşlılık ele alınmıştır. Bu kavramsallaştırmalarda, genel olarak yaşlılık, “sorun” odaklı olarak ele alınmaktadır.

Yaşlılığın sosyolojisi ve din başlığıyla, araştırmanın ikinci bölümünde, yaşlılık süreci ile dinin etkileşimi, “dine yaklaştıran ama ölüme yaklaştır(a)mayan yaşlılık” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu bölüm, yaşlılık sürecine bağlı olarak din etkileşimi ve yaşlılık sürecine bağlı olarak ölüme yönelik yaklaşımlar olmak üzere iki bağlamda ele alınmıştır. İlk bağlam, yaşlılık süreci ile birlikte düşünülen dinin etkileşimi, yaşlılık ve dinsellik: süregelen beraberlik, dine yönelimin doğrudan belirleyicisi olarak yaşlılık, dini olanın yetersiz kaldığı bir süreç olarak yaşlılık, dinin etkisiz kaldığı bir alan olarak yaşlılık, dini yaşayışa engel olarak hasta yaşlılık, dinin yatıştırımadığı bir olgu olarak yaşlılık şeklinde kavramsallaştırılmıştır. İkinci bağlam, yaşlılık sürecine bağlı olarak ölüme yönelik yaklaşımlar ise, modernitenin ölümden uzaklaştırdığı bir süreç olarak yaşlılık, ölüme durdurma süreci olarak yaşlılık, dünyaya yönelme süreci olarak yaşlılık, ölüme hazırlanma(ma)k olarak yaşlılık, ölüme uzak bir yaşlılık, ölüme ertelemeye çalışma dönemi olarak yaşlılık şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

Sonuçta, yaşlılık süreci ve dine yönelimle ilgili olarak, yaşlılık ve dindarlık arasında “süregelen beraberlik” ana çizgilerde devam etmekle birlikte, yaşlılık ve ölüme yaklaşımda dinin yetersiz kaldığı alanlar da öne çıkmaktadır. Özellikle yaşlanma sürecine bağlı olarak ölüme hazırlık, ölüme kabullenme konusunda dine yaklaştıran ama ölüme yaklaştırmayan bir yaşlanma sürecinden söz etmek mümkün görünmektedir.

Kaynakça

- Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve dindarlık: Dindarlık, hayattan zevk alma ve mutluluk ilişkisi -Konya Huzurevi örneği-. *Dini Araştırmalar*, C.VII, S.19: 19-56.
- Arslan, M. (2009). Geleneksellik ve yaşlı dindarlığı: taşrada sosyal hizmet alamayan yaşlıların dindarlık durumları üzerine uygulamalı bir inceleme. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, S.2: 112-125.
- Arun, Ö. (2014). Que vadis' Türkiye? 2050'ye doğru yaşlanan Türkiye'yi bekleyen riskler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.32: 1-12.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal yönleriyle yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Canatan, K. (2011). Medeniyet değişimi: beden terbiyesinden nefis terbiyesine. *Beden Sosyolojisi* (s.345-367), (Ed. Kadir Canatan). İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, H. (2015). Sosyal değerden sosyal soruna yaşlılık: Geleneksel toplumdaki modern topluma değişen yaşlılık algısı. *Modern Hayat ve Yaşlılık* (s.25-53), (Ed. Harun Ceylan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çapcıoğlu, İ. & Bilgin, Ö. (2011). Yaşlılara yönelik dini sosyal hizmet uygulamaları çerçevesinde yaşlılık ve dindarlık ilişkisinin tarihsel gelişimi ve ülkemizdeki durumu üzerine. *Ekev Akademi Dergisi*, C.15, S.47: 103-112.
- Efe, A. & Aydemir, M. (2015). Yaşlı kadın olmak: Psiko-sosyolojik kuramlar çerçevesinde yaşlılık ve kadın - Isparta Huzurevi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 34: 193-223.
- Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, C.4, S.11: 131-144.
- Göka, E. (2012). Gelenekselle modern arasında Türkiye'de yaşlılar. *Zaman Gazetesi*, 22 Mart 2012. (Erişim Tarihi: 10.09.2015).
- Güngör, Ö. (2012). Yaşlılık ve din. *Din Sosyolojisi El Kitabı*. (s.253-267), (Ed. N. Akyüz, İ. Çapcıoğlu), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kalınkara, V. (2012). Geleneksel toplumdaki modern topluma yaşlı: Yaşlının statüsü ve geleceği. *International Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts*. June 03-07 2012. Brussels, Belgium. <http://docplayer.biz.tr/647507-Geleneksel-toplumdan-modern-toplumda-yasli-yaslinin-statusu-ve-gelecegi-1.html> (Erişim tarihi: 23.7.2016)
- Katz, E. (1999). *Hasat zamanıdır yaşlılık*. (Şen Süer Kaya, Çev.). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

- Kayıklık, H. (2003). *Orta yaş ve yaşlılıkta dinsel eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Kazıcı, Z. (2007). Kültürümüzde yaşlılık ve yabancı gözüyle ülkemizde yaşlılar. *Yaşlılık Dönemi ve Problemleri*. (s.239-253), (Ed. M. Faruk Bayraktar). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kurt, G. (2008). *Türkiye'de yaşlılık olgusuna sosyolojik bir bakış (Sivas il örneği)*. Yüksek lisans tezi. Cumhuriyet üniversitesi.
- Kurt, G. (2014). Türkiye'de yaşlı kadın olmak kuşaklararası görüşler: Eskişehir il örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, S.2: 165-189.
- Öz, F. (2002). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psiko-sosyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, C.2, S.10: 17-28.
- Özbolat, A. & Kartopu, S. (2014). İsyan ile teslimiyet arasında: ağıtlarda kader inancı. *Kültür ve Din* (s.51-72), (Ed. M. Ali Kirman, Abdullah Özbolat). Adana: Karahan Kitabevi.
- Sennett, R. (2005). *Saygı eşit olmayan bir dünyada*. (Ümmühan Bardak, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tufan, İ. (2002). *Antik çağdan günümüze yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık. *TDK Sözlüğü*, www.tdk.gov.tr (erişim tarihi: 11.8.2015).
- Wang, K. & Kercher, K. & Huang, J. & Kosloski, K. (2014). Aging and religious participation in late life. *Journal Religion Health*, S.53: 1514-1528.
- Yıldız, A. (2013). *Yaşlılık ve yaşlı bakışı: "Ömür Dediğin programı örneği"*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.

From Cradle to Grave: The Sociology of Elderly and Religion

-The Case of Adana-

Citation / ©Özbolet, A. (2016). From Cradle to Grave: The Sociology of Elderly and Religion -The Case of Adana-, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 16 (2), 53-76 .

Abstract- *This study positions in the intersection of sociology of religion and gerontology and evaluates process of ageing in the context of religious tendencies and processes of social change. There are two aims of this study: to identify in the different age groups approach to ageing, to focus on function of religion in the interaction religion and ageing. This study focuses on ageing as process, evaluates ageing through the eyes of the elders and non-elders, examines from qualitative perspective strategies that are developed against ageing, perceptions of ageing that is influenced from process of social change. This study tries to investigate interaction of religion and ageing depending on the data collected from fieldwork in the case of Adana. The sample group of 30 people was reached through the snowball sampling. The age range of the interview group was identified as 25-77. In general, it is possible to say that ageing is evaluated as problem-focused evaluation instead of value-focused evaluation. Regarding ageing process and religious tendency, although it is observed that the ageing process confirms with the religious tendency in general line, religion fails to satisfy the needs in certain areas.*

Keywords- *Elderly, sociology of elderly, gerontology, religion, Adana*